
**СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ**

УДК 339.7

Волошанська А.В.аспірант
Львівського національного університету
імені Івана Франка**ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ДЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ
НА ВЕЛИЧИНУ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ В КРАЇНАХ СВІТУ**

У статті досліджено деіндустріалізацію, що проявляється у значному зменшенні ролі вторинного сектору у формуванні валової доданої вартості та валового внутрішнього продукту, інколи – у зниженні обсягів виробництва. Розглянуто створення доданої вартості у різних країнах світу та її взаємозв'язок із процесами деіндустріалізації. Доведено, що економічне зростання залежить від доданої вартості, яка створюється в економічній системі і формує основу національного багатства, що є базисом економіки розвитку держави. Для забезпечення ефективного функціонування економіки кожної держави слід забезпечити політику розвитку, яка формувала б умови для продукування доданої вартості. Обґрунтовано, що чим менша частка промисловості в доданій вартості була на момент початку деіндустріалізації в тій чи іншій країні, тим більшою є ймовірність негативного впливу деіндустріалізації на економічне зростання.

Ключові слова: додана вартість, деіндустріалізація, економічне зростання, розвиток, частка промисловості, функціонування економіки.

В статье исследована деиндустриализация, что проявляется в значительном уменьшении роли вторичного сектора в формировании валовой добавленной стоимости и валового внутреннего продукта, иногда – в снижении объемов производства. Рассмотрено создание добавленной стоимости в различных странах мира и ее взаимосвязь с процессами деиндустриализации. Доказано, что экономический рост зависит от добавленной стоимости, которая создается в экономической системе и формирует основу национального богатства, является базисом экономики развития государства. Для обеспечения эффективного функционирования экономики каждому государству нужно обеспечить политику развития, способную формировать условия для продуцирования добавленной стоимости. Обосновано, что чем меньше доля промышленности в добавленной стоимости была на момент начала деиндустриализации в той или иной стране, тем больше вероятность негативного влияния деиндустриализации на экономический рост.

Ключевые слова: добавленная стоимость, деиндустриализация, экономический рост, развитие, доля промышленности, функционирование экономики.

Постановка проблеми. Промисловість у всі часи була й є важливим джерелом динамічного розвитку економіки багатьох країн світу та світового господарства у цілому. Проте в останні роки спостерігається тенденція до зменшення ролі промислового сектору у формуванні валового внутрішнього продукту. Світовий досвід показує, що для забезпечення ефективного функціонування економіки кожної держави слід забезпечити політику розвитку, яка формувала б умови для продукування доданої вартості. Саме такі умови формуються передусім завдяки широкому поширенню та реалізації політики розвитку в економічній системі. Тому аналіз динаміки створеної доданої вартості в різних країнах світу на тлі світових економічних криз у всіх їх проявах та фазах потребує детального дослідження та обґрунтування, оскільки супроводжується ще й впливом процесів деіндустріалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні надбання Ю. Кіндзерського, О. Васильєва, Т. Білоборова, О. Рогача та ін. виступають підґрунтям сучасного теоретико-методологічного підходу до впливу процесів деіндустріалізації в різних країнах світу. Погоджуємося з думкою О.В. Васильєва [1], що економічне зростання залежить від величини доданої вартості, яка створюється в економічній системі й формує основу національного багатства, що є базисом економіки розвитку держави. Разом із тим постають питання щодо тенденцій розвитку різних галузей промисловості в різних країнах унаслідок впливу деіндустріалізації та, відповідно, створення доданої вартості в різних країнах. Аналізу цих проблем і присвячена дана стаття.

Метою дослідження є аналіз взаємовпливу процесів деіндустріалізації та створення доданої вартості в різних країнах світу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Згідно з Оксфордським словником, додана вартість – це сума, на яку збільшується вартість продукту на кожному етапі його виробництва за винятком початкових витрат [2].

Практикою доведено, що чим меншою є частка промисловості у доданій вартості на момент початку деіндустріалізації, тим більшою є ймовірність негативного впливу деіндустріалізації на економічне зростання. О.В. Васильєв та А.І. Німкович стверджують [1], що економічне зростання залежить від доданої вартості, яка створюється в економічній системі й формує основу національного багатства, що є базисом економіки розвитку держави. Для забезпечення ефективного функціонування економіки кожної держави слід забезпечити політику розвитку, яка формувала б умови для продукування доданої вартості. Сукупні ефекти від деіндустріалізації залежать від характеристик як промисловості в період зниження її частки в економіці, так і сфери послуг, що збільшує свою частку в структурі зайнятості населення та ВВП. Роль промисловості як стимулюючого фактору є особливо важливою для країн, що розвиваються.

Статистика свідчить, що частка сільського господарства у валовій доданій вартості України в 2014 р. становила 7,8%, тоді як у розвинених країнах цей показник становить близько 2%, а частка послуг залишається недостатньо високою. Частка промисловості в структурі вітчизняної економіки дещо перевищує аналогічний показник у розвинених країнах. Загалом динаміка формування валової доданої вартості в Україні свідчить, що впродовж 2000–2014 рр. суттєво знизилася частка промисловості та в 2,2 рази знизилася питома вага сільського господарства. Натомість частка сфери послуг збільшилася в 1,4 рази [1; 10].

Таким чином, можна стверджувати, що такі зрушення у галузевій структурі української економіки відповідають світовим тенденціям і є характерними для країн із перехідною економікою. Проте процес наближення галузевій структури вітчизняної економіки до пропорцій, притаманних конкурентоспроможним розвинутим країнам світу, відбувається досить повільно, що пояснюється впливом низки чинників. Зазвичай скорочення питомої ваги реального сектора економіки має супроводжуватися суттєвим зростанням продуктивності праці на основі впровадження інноваційних технологій, проте в Україні така тенденція не спостерігається.

Статистика підтверджує, що за період 1995–2016 рр. внесок сфери послуг у створення доданої вартості у світі збільшився з 58,3%

до 63,1%, а частка виробництва зменшилася з 21,4% до 16,6% [4]. Саме стрімкий розвиток сфери послуг, зростання продуктивності праці у виробництві та зростаюча конкуренція на світовому ринку стали причинами не лише скорочення вторинного сектору економіки, а й зменшення частки промисловості у структурі світового ВВП.

Перша п'ятірка країн – лідерів у створенні доданої вартості промисловості протягом останніх тридцяти років залишається майже незмінною. Станом на 2017 р. [4] її очолює Китай. Своєю чергою, експорт промислових товарів є ключовим фактором для досягнення економічного зростання.

Результати дослідження показують, що галузева структура світової економіки за період 2000–2014 рр. залишалася майже незмінною. Найбільшу частку у валовій доданій вартості світової економіки становить сфера послуг – близько 66%, промисловість і сільське господарство становили 29% і 4% відповідно. Найбільш високий рівень розвитку сфери послуг притаманний економічно розвиненим країнам, частка послуг у валовій доданій вартості яких становила 74%. У країнах із перехідною економікою та країнах, що розвиваються, цей показник значно нижчий – відповідно 58% і 51% [8]. Порівняння галузевої структури економіки України за доданою вартістю з деякими країнами та зв'язок наявної структури з обсягами й особливостями інвестицій в інновації в кожній зі сфер представлено в табл. 1.

Результати порівняння галузевої структури вітчизняної економіки та економіки Росії свідчать, що частка послуг у валовій доданій вартості української економіки незначно перевищує аналогічний показник російської економіки; частка сільського господарства в Україні майже вдвічі перевищує аналогічний показник економіки Росії, адже Україна має сприятливий клімат і географічне положення, родючі ґрунти та розвинуте сільське господарство, продукція якої забезпечує як Україну всім необхідним, так і йде на експорт. Натомість частка промисловості у валовій доданій вартості України є нижчою на 7,1%. Це можна пояснити тим, що на території Росії як своєрідного виробника для країн СНД розташовані підприємства провідних світових компаній, обладнані сучасними технологіями, і мають досить високу додану вартість. Поряд із цим видобувні галузі (нафтохімічна та газова, алмазна тощо) мають низьку додану вартість, що спричинює зниження загального показника. Щодо порівняльного аналізу з економікою Китаю, то ця економіка характеризується значно більшою часткою доданої вартості в промисловості (найбільшою серед аналізова-

Таблиця 1

Галузева структура національних економік деяких країн за період 2000–2014 рр., % від ВВП

	Україна		Росія		Китай		США		Японія	
	2000	2014	2000	2014	2000	2014	2000	2014	2000	2014
Послуги, %	45,5	62,7	53,9	59,3	39,0	43,2	76,0	78,1	67,2	71,3
Промисловість, %	37,6	29,5	39,3	36,7	45,9	46,8	23,1	20,9	31,1	27,3
Сільське господарство, %	16,9	7,8	6,8	4,0	15,1	10,1	0,9	1,0	1,4	2,1
Валова додана вартість, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: складено за [8]

Таблиця 2

Країна	Частка у світовій доданій вартості	Частка доданої вартості виробництва у ВВП	Частка у світовому експорті промислових товарів	Додана вартість виробництва на душу населення, дол. США
Німеччина	6,33%	0,21	9,83%	9429,74
Японія	8,95%	0,19	4,73%	8495,83
Китай	23,45%	0,32	18,35%	2047,63
США	16,26%	0,12	8,04%	6072,59
Південна Корея	3,07%	0,29	4,27%	7336,36
Швейцарія	0,99%	0,19	1,70%	14403,83
Бельгія	0,56%	0,13	2,92%	5961,34
Нідерланди	0,77%	0,11	3,25%	5507,62
Сінгапур	0,44%	0,19	1,28%	9536,54
Італія	2,40%	0,14	3,41%	4840,05
...				
Україна	0,13%	0,12	0,23%	342,42

Джерело: складено автором за [5]

них країн) та високою часткою сільського господарства у створенні доданої вартості.

Середній рівень зростання світової доданої вартості промисловості становить від 2,9% до 3,1%. У розвинених країнах цей показник знаходиться у межах 2,3–1,3%, тоді як у країнах, що розвиваються, він є дещо вищим – 5,0–6,5% [5].

Серед країн, що розвиваються, найбільш інтенсивні процеси росту промислового виробництва спостерігаються останніми роками в Китаї, Індії, Бразилії, а також у «нових індустріальних» країнах Азії. Зокрема, стрімке зростання Китаю стало вагомим подією у розвитку світової промисловості. Якщо в 1980 р. країна займала восьму позицію (3,3% ВДВ світової промисловості), до 2009 р. – зайняла другу позицію у світовому рейтингу, то в 2016 р. стала лідером у більшості підгалузевих виробництва.

Отже, найбільшим експортером промислових товарів є Китай (табл. 2). Частка країни у світовому експорті промислових товарів становила 18,35% [5], а приріст обсягів експорту промислових товарів у 2000–2015 рр. – 16%, що значно перевищує світовий показник у 6%. У групі країн, що розвиваються, та нових індустріальних країн лідируючі позиції, крім Китаю,

займають Мексика, Індія, Таїланд та Польща – 23% світового обсягу [4].

Як видно з табл. 2, додана вартість виробництва стабільно зростає за винятком наслідків світової фінансової кризи 2009 р. Світовий показник збільшився більше ніж удвічі з 1991 р., до 12,316 млрд. дол. США в 2016 р. [5].

За своєю суттю зміни в промисловості розвинених країн відрізняються від тих, що відбуваються у країнах, що розвиваються. Це зумовлюється застосуванням нових технологій та інших досягнень науково-технічного прогресу в процесі виробництва, а також зростанням якості та ефективності виробництва й є відображенням змін у галузевій структурі промисловості в усьому світі. Найшвидші темпи зростання спостерігаються у виробництві засобів зв'язку, а також комп'ютерного та електронного обладнання [5], що є свідченням збереження високо-технологічної експортної спеціалізації країн із високим рівнем капіталомісткості.

Отже, основний технологічний потенціал та промислове виробництво залишаються зосередженими в розвинених країнах.

Аналіз табл. 4 показує, що порівняно з 2005 р. частка розвинутих країн у доданій вартості про-

Таблиця 3

**Галузева структура національної економіки країн
із різним рівнем економічного розвитку, 2000–2010 рр.**

Регіон	Показник	2000	2008	2009	2010
Світ	Валова додана вартість, %	100,00	100,00	100,00	100,00
	Сільське господарство, %	3,61	3,90	3,99	4,26
	Промисловість, %	28,92	29,76	28,00	29,41
	Послуги, %	67,47	66,33	68,01	66,34
Країни, що розвиваються	Валова додана вартість, %	100,00	100,00	100,00	100,00
	Сільське господарство, %	10,14	9,26	9,66	9,60
	Промисловість, %	36,31	40,25	38,21	39,02
	Послуги, %	53,55	50,49	52,13	51,39
Країни з перехідною економікою	Валова додана вартість, %	100,00	100,00	100,00	100,00
	Сільське господарство, %	10,34	5,73	6,12	5,58
	Промисловість, %	37,31	36,49	34,15	36,61
	Послуги, %	52,35	57,79	59,73	57,82
Розвинуті країни	Валова додана вартість, %	100,00	100,00	100,00	100,00
	Сільське господарство, %	1,68	1,52	1,39	1,45
	Промисловість, %	26,73	24,93	23,19	24,13
	Послуги, %	71,59	73,56	75,42	74,41

Джерело: складено за даними [8]

Таблиця 4

Частка у доданій вартості промисловості світу, %

Країна	1995	2005	Зміна 2005-1995	2016	Зміна 2016-2005
Розвинуті країни	68,2	49,7	-27,1	55,9	12,5
Країни що розвиваються	29,6	47,4	60,1	42,0	-11,4
Країни що розвиваються, крім Китаю	19,9	23,4	17,6	22,8	-2,56
Країни що розвиваються, крім Тайваню і Кореї	24,6	42,5	72,8	35,7	-16
Країни з перехідною економікою	2,2	2,8	27,3	2,1	-25

Джерело: складено за даними [5]

мисловості світу зросла на 12,5%. Зниження на 11,4% показують країни, що розвиваються, і на 25% – країни з перехідною економікою.

Експорт промислових товарів на душу населення є індикатором конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку та її здатності вбирати технологічні зміни. У країнах, що розвиваються, та нових індустріальних країнах середньорічний приріст експорту промислових товарів на душу населення у 2000–2015 рр. становив 10,2%, що майже у 2,5 рази більше за аналогічний показник у розвинених країнах (4,2%). Поряд із цим абсолютний показник експорту на душу населення у 2015 р. становив 732 дол. США та 6 778 дол. США у країнах, що розвиваються, та розвинених країнах відповідно [4].

Статистика констатує, що у II кварталі 2017 р. зростання реального ВВП становило 2,3% [10]. Основними чинниками зростання ВВП стали

більш швидке відновлення внутрішнього попиту, зростання високими темпами інвестицій, активізація приватного споживання. Це відбулося завдяки зростанню доходів населення внаслідок підвищення заробітних плат у приватному секторі через високий попит на робочу силу. Також цьому сприяло поліпшення споживчих настроїв на тлі оголошених соціальних ініціатив уряду. Активізувалося приватне споживання та тривало зростання інвестицій високими темпами. Найвиразніше зростання валової додаткової вартості демонстрували орієнтовані на внутрішній попит сектори, а саме будівництво, торгівля та низка секторів послуг.

Висновки з проведеного дослідження. Зменшення частки промисловості у структурі зайнятості населення та валової доданої вартості спостерігалось впродовж останніх десятиліть у всіх розвинутих країнах світу. Це явище

здобуло назву «деіндустріалізація». Процесом деіндустріалізації можна пояснити низку змін у різних країнах. Наприклад, в одній із країн частка промислового виробництва може знизуватися завдяки зростаючій продуктивності праці у цій галузі порівняно з іншими. Коли зайнятість у галузі зростає, але продуктивність праці є низькою, росту не відбудеться, а ВВП може навіть знизитися. За одночасного зниження продуктивності праці, зменшення зайнятості та обсягів випуску продукції промисловість країни зазнає кризи.

Останні десятиліття характеризуються зростаючою технологічною інтенсивністю виробництва з переходом до продукції високих і середньо-високих технологій. Продукти галузей високих та середньо-високих технологій становлять більше ніж 60% світового експорту промислових товарів.

Практика доводить, що експорт промислових товарів зростає швидше, ніж додана вартість виробництва, причому ця тенденція спостерігається в усіх регіонах світу, що є відображенням інтернаціоналізації та глобалізації виробництва. Країни, що розвиваються, та нові індустріальні країни демонструють вищі темпи зростання як промислового виробництва, так і експорту промислових товарів. Дослідження показали, що Китай є найбільшим експортером у світі, протягом десятиліть його еко-

номіка зростала саме завдяки розвитку експорту, через продаж дешевих копій іноземних товарів на міжнародних ринках. Таким чином, Китай із його переважно високими темпами економічного зростання, високою часткою у розподілі світового ВВП та вагомою роллю у зовнішньоторговельних відносинах є великим гравцем на глобальному ринку, з яким слід рахуватися.

У світі триває нова глобальна криза. Поштовхом до неї, відповідно до «принципу доміно», можна вважати економічний спад у Китаї, що розпочався з кінця 2015 р. Економіка України, навпаки, є слабкою і значною мірою залежить від ситуації у країнах – світових лідерах, у тому числі від китайської економіки. Зважаючи на поточну системну соціально-економічну та політичну кризу в Україні, зовнішню військову агресію та ризики глобального спаду світової економіки, наша країна може в черговий раз постраждати найбільше. Для скорішого подолання кризи в Україні необхідно використовувати комплекс заходів економічного та організаційного характеру. Зокрема, щоб не бути залежною від світових катаклізмів у цілому та від поточного спаду в країні – економічному партнерові Китаї, експортоорієнтована економіка України має компенсувати втрати на світовому ринку за рахунок розвитку свого внутрішнього ринку.

Список використаних джерел:

1. Васильев О.І., Німкович А. Вплив інновацій на формування доданої вартості в економіці. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socoeconom/article/view/4797>.
2. Oxford Dictionary. Definition of Value Added. URL: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/value-added>.
3. Держава та економічне зростання (концепція державного регулювання відтворювальних процесів в економіці України) / За ред. д-ра екон. наук В.Є. Кваснюка. К.: Ін-т екон. прогнозів. НАН України, 2001. С. 19.
4. UNIDO Industrial development report 2018. URL: https://www.unido.org/sites/default/files/files/2017-11/IDR2018_FULL%20REPORT.pdf.
5. UNIDO CIP database. URL: <http://stat.unido.org/database/CIP%202017> (дата звернення: 17.04.2018).
6. Єрохін С.А. Трансформаційний процес та його структуризація. Актуальні проблеми економіки. 2005. № 2(44). С. 4–12.
7. Пахомов Ю. Развитие как коррекция инерционного роста в контексте глобальной конкуренции. Економічний часопис – XXI. 2004. № 3. С. 5–9.
8. Білоборова Т.О., Базавлук Н.Г. Галузева структура економіки як передумова формування національної конкурентоспроможності: міжкраїнові порівняння. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2012. № 3(54). С. 28–31.
9. Кіндзерський Ю.В. Промислова політика: стратегія і тактика структурно-технологічної перебудови. URL: <https://books.google.com.ua/books?isbn=9660271573>.
10. Статистичний щорічник України / Держкомстат України за 2017 рік. URL: www.presa.ua/statistichnij-schorichnik-ukraini-derzhkomstat-ukrai.

Voloshanska A.V.

INFLUENCE OF DEINDUSTRIALIZATION ON MANUFACTURING VALUE-ADDED

Research objective is to examine the influence of deindustrialization processes on manufacturing value-added in various countries of the world. Manufacturing has been an important factor of economic growth of the country, however, during last years the tendency of decline of the manufacturing share in GDP is clearly noticeable. Recent experience has shown that each country needs to provide appropriate policy in order to reach proper functioning of the economy. Statistics demonstrates, that the average annual growth rate of global value-added is 2,9%-3,1%. However, it showed from 5,0% to 6,5% in developing countries in contrast to 2,3% to 3,1% in industrialized economies. It is proved that economic growth depends on the manufacturing value-added created in the economic system, which is the basis of the state's economic development. If deindustrialization in the country occurs "too early", with too low per capita income and the level of industrial development of the economy, there is a risk of structural changes that shape the field of informal services with low productivity. Such changes have almost no potential to support economic growth. The negative deindustrialization of this kind is threatening for developing countries, as well as the new industrialized countries for several reasons. The importance of the manufacturing value-added creation, which is the basis of sustainable economic development, is decreasing. Practice has proven that manufactures exports is growing faster than the manufacturing value-added, and this trend is observed in all regions of the world, what is reflecting the internationalization and globalization of industry. Developing countries and other new industrialized economies show higher growth rates both in manufacturing and in manufactures exports.

Key words: added value, deindustrialization, economic growth, development, industry share, functioning of economy.